

funguntur, aut iniuste iudicaverint causam, aut perversam voluerint in quolibet ferre sententiam: tunc episcopus, in cuius hoc territorio agitur, convocato iudice ipso, qui iniustus asseritur, atque sacerdotibus, vel idoneis aliis viris, negotium ipsum una cum iudice communi sententia iustissime terminet¹. Quod si perversa contentionе iudex ipse permotus iniquum a se datum iudicium, exhortante episcopo, noluerit reformare in melius, tunc episcopo ipsi licitum erit iudicium de oppressi causa emittere, ita ut quid² a iudice ipso perverse iudicatum, quidve a se correctum extiterit, in speciali formula iudicij sui debeat adnotari. Sicque idem episcopus, et eum qui opprimitur, et emissum a se de oppressi causa iudicium nostris procuret dirigere sensibus pertractandum, utque pars videatur veritatis habere statum, gloriose serenitatis nostrae oraculo confirmetur. Iam vero si iudex eum, qui male opprimitur, episcopo dare præsumperit³, quomodo nostræ gloriæ debeat præsentari, iudex ipse duas auri libras nostræ gloriæ debet partibus persolvere.

XXIX. Flavius Cintasvintus Rex⁴.

Vt iudex, si a quocumque fuerit pulsatus, noverit se petenti reddere rationem.

Iudex a quacumque si fuerit persona pulsatus, sciat se, vel ante comitem civitatis, vel ante eos, quos ad personam suam comes elegerit, rationem plenissimam legali ordine redditum. Sane si regia in hoc negotio fuerit postulata⁵ præceptio, remoto episcopo, aliquis iudicibus, causam, qui fuerint iudices instituti, terminare curabunt. Et si coepita iam aut finita, seu apud sacerdotem, seu apud comitem actione, causidicus ille iterum cum regali iussione occurrerit, is qui causam iudicare coepit, seu finivit, illis rei gestæ redditurus est rationem, qui per regium decretum instituti sunt iudices, quatenus si male iudicasse cognoscitur⁶, iuxta leges satisfaciat petitor. Certe si iniuste fuerit advexus, legali se noverit petitor sententia damnaturum.

XXX. Flavius Recesvintus Rex⁷.

De damnis iudicium aliena contingendum.

Quum constet iudices remediorum causa esse creatos, quidam ex his per contrarium, quod de-

¹ Toled. got. y Lind. terminabit.

² Lind. quod .... quodve.

³ Toled. got. y Lind. distulerit.

⁴ Toled. got. sin autor ni nota. Legion. Fls. R. snt. R. Antiqua.

⁵ Lind. præstolata.

⁶ Toled. got. Legion. y Lind. convincitur.

⁷ Legion. añaide: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁸ Toled. got. y Lind. et prout cuique libet. Legion. et prout cuiilibet.

buerunt iudicii æquitate defendere, inlatis contendunt præsumptionibus impugnare. Accepta namque auctoritate iudicis, præsumunt non debitam in alienis rebus exercere licentiam, et pro⁸ quibuslibet non metuunt alienorum⁹ bonis inferre dispendia noxiæ potestatis. Proinde quicumque iudicium contra iussa, et ordines legum de alienis rebus quippiam auferre, vel in eis aliquid noxiū præsumperint agere, iuxta omnem censuram damni, qua poterant alios iudicare, severitas illos legis debeat condemnare.

XXXI. Flavius Recesvintus Rex¹⁰.

De his qui regiam contempserint iusionem.

Quicumque ingenuorum regiam iussionem contemnere invenitur, aut taliter se egisse probatur quod sub calliditatis aliqua fictione proponat, et dicat eamdem iussionem se nec vidisse, nec accepisse; dum calliditatis huius fraus manifeste patuerit, si nobilior persona est, tres libras auri fisco persolvat: si autem talis¹¹ est, qui non habeat unde hanc rei summam¹² adimplat, sine suo¹³ infamio dignitatis C. ictus flagellorum accipiat. Quod si eventus ægritudinis, commotio tempestatis, inundatio fluminis, conspersio nivis, vel si quid inevitabile noxiæ rei obviasse veris patuerit iudicis; non erit reus regiae iussionis¹⁴, aut damnis¹⁵ indictis, cui obvians fuit causa manifestæ necessitatis.

XXXII. ¹⁶ Quomodo iudex pro examine caldariae causas perquirat.

Multos cognovimus quarelasse ab ingenuis multa mala pati, credentes in trecentorum solidorum numero quæstionem agitari: hæc nos modo per salubrem ordinationem censemus, et quamquam parvæ rei sit factum ab aliquo crimen, eos per examinationem caldariae a iudice districtos pervenire ordinamus, et dum facta temeritas patuerit, iudex eos quæstionari non dubitet, et dum suam dederit professionem, superiori legi subiacebit. Quod si per examinationem caldariae dignus apparuerit, qui impetravit nullam pertimescat calumniam. Hic quoque, et de suspectis habitis personis qui ad testimonium venerint dicendum, ordo servabitur.

⁹ Legion. y Lind. aliorum.

¹⁰ Legion. añaide: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

¹¹ Legion. Toled. got. y Lind. sit.

¹² Legion. rei compositionem.

¹³ Toled. got. sua infamio dignitatis. Lind. sua infamia dignitatis.

¹⁴ Legion. iussionis cui.

¹⁵ Lind. damni indicti.

¹⁶ En los códices Toled. got. Card. S. J. R. y en la edición de Lind. esta ley es la III. tit. I. lib. VI.

II. TITVLVS DE NEGOTIORVM

EXORDIIS.

- I. *Quod nullus se ideo denegare poterit respondere petenti, quare causam cum petentis auctore non dixerit.*
- II. *Vt nullo audientia clamore aut tumultu turbetur.*
- III. *Vt de plurimis litigatoribus duo elegantur, qui suscepta valeant expedire negotia.*
- IV. *Vt ambæ partes causantium a iudice vel saione placito distringantur, quo possint ad prosequendum negotium pariter convenire.*
- V. *Vt ii, qui negotia sua iudicialiter incipiunt*

- I. ² *Quod nullus se ideo denegare poterit respondere petenti, quare causam cum petentis auctore non dixerit.*

- III. ¹⁰ *Vt de plurimis litigatoribus duo elegantur, qui suscepta valeant expedire negotia.*

Nullus quemcumque repetentem³ hac obiectio ne suspendat, ut dicat idcirco⁴ se non posse⁵ de negotio conveniri, quia ille qui pulsat, causam cum eius auctore non dixerit, nec eum aliqua repetitione pulsaverit, excepto si legum tempora obviare monstraverit.

II. Flavius Cintasvintus Rex⁶.

Vt nullo⁷ audientia clamore aut tumultu turbetur.

Audientia non tumultu aut clamore turbetur, sed in parte positis qui causam⁸ non habent, illi soli⁹ in iudicio ingrediantur, quos constat interesse debere. Iudex autem si elegerit auditores alios secum esse præsentes, aut forte causam, quæ proponitur, cum eis conferre voluerit, suæ sit potestatis. Si certe noluerit, nullus se in audientiam ingrat, partem alterius quacumque superfluitate, aut obiectu impugnaturus, qualiter uni parti nutritri¹⁰ possit impedimentum. Quod si admonitus quisquam a iudice fuerit, ut in causa taceat, ac præstare causando patrocinium non præsumat, et ausus ultra fuerit parti cuiuslibet patrocinari; decem auri solidos eidem iudici profuturos coactus exsolvat. Ipse vero in nullo resultans, contumeliose de iudicio projectus abscedat.

- 1 Toled. got. negari, y así en la ley. Legion. denegari.
- 2 Legion. y Lind. Antiqua.
- 3 Legion. petentem.
- 4 Legion. idcirco propterea.

- 5 Emilian. in iudicio atque negotio.

- 6 Toled. got. sin autor ni nota. Card. Recesvindus. Legion. Antiqua.

- 7 Toled. got. Legion. y Lind. nulla.

- 8 Toled. got. soli iudicio. Lind. iudicium.
- 9 Toled. got. nutrire.
- 10 Legion. Antiqua.

- 11 Card. Recesvindus. Legion. añaide: Antiqua.
- 12 Toled. got. y Lind. parvum.
- 13 Legion. y Lind. per sponsionem.
- 14 Legion. y Toled. got. distringantur.

per mandatarios¹ suos præsti sint in iudicio, quæliter aut propositum negotium finiatur, aut debitum reformetur. Et pars qua se distulerit, ac sese a præfinito die suspenderit, aut si infirmitas eum, vel itineris necessitas impedierit, et hoc ipsum iudici, aut causidico suo non intimaverit, neque ad peragendum negotium infra tempus alia lege constitutum occurrerit, stante negotio, poenam placiti sui illi cogatur exsolvare, quem iuxta suam promissionem iudicio adesse constiterit. Quod si iudex hæc aut saio adimplere neglexerit, et unam partem placito distringens, alteram prætermiserit, poenam illam, qua illum damnare voluit, quem solum sub placito missit, de suo illi adimplat, cui placitum visus est exegisse. Certe si in damno partis alterius placitum, quod ab altero exigit, alteri parti iudex vel saio reddiderit, aut fortasse ruperit vel absconderit, poenam quidem, quæ in placito inserta fuerat, de suo illi persolvat, pro cuius causa conscriptum placitum esse constabat: actionem tamen ille cui competit, per agendum insistat: damnum sane, quod per placitum in nomine iudicis aut saionis institutum esse dinoscitur², non ad saionem vel iudicem ex omnibus pertinet, sed salvo negotio veritatem habentis, medietatem sibi exinde iudex et saio, et medietatem pars petentis per omnia vindicabit.

V.³ Ut ii, qui negotia sua iudicialiter incipiunt finienda, nullatenus pro ea inter se pactare, postea citra iudicium audeant.

Si coepita causantium negotia dirimentis non terminet discreta censura, non solum difficile sed tantum altercantum negotia, sed diversis quassatur obligationibus iustitia perquisita: solent enim plerique, postquam suarum intentionum iurgia principali appetunt examine finienda, quadam resoluti licentia legalem fugiendo iacturam, ad convenientiam finem deducunt, quam Regis auditibus protulerunt causam. Ne ergo sub fraudis huius argumento pars causantium iudicialis fori æquitatem effugiat, ideo præsenti legis sanctione discernimus, ut quicumque deinceps causam suam contra alium regio intimaverit culmini decernendam, nulla ratione se de iudicio submoveat, ne quamlibet cum suo adversario convenientiam agat; sed tamdiu coepi negotii propositionem intendat, donec regalis clementia speciale partibus iudicium promat. Quod si incohatum negotium coram Principe, vel quos idem Princeps arbitrio suo elegerit, expedire neglexerint, et quamcumque cum suo causidico definitionem peregerit, tam petitor, quam pulsator, tantum regia potestati persol-

¹ Legion. assertores.

² Legion. constiterit.

³ Esta ley se ha tomado del códice Toledano gótico. Hálase también en el Legionense, lib. II. tit. I. señalada con el n.º XIV. y en el de Cardona en el mismo título y libro con el n.º X.; pero su rúbrica dice así: De his qui negotia sua iuri principaliter appetunt, et postea re-

vere se noverint, quantum ille, cuius petitio extiterit, per causam ipsam conquerere poterat: ita videlicet, ut quod regia potestas exinde facere, vel iudicare decreverit, in arbitrio voluntatis suæ subiaceat. Simili quoque damno et illi multandi sunt, qui iurgia intentionum suarum iudiciali appetunt examine finienda, et post causæ initium iudicium de incohato præsumpserint inter se depactare negotio. Sic quoque ut tam iudex, quam saio damni ipsius exsolutionem inter se dividere debeant, suoque iure habituram obtineant. Quod si ipsi causidici non habuerint unde damnum ipsum exsolvant, centenos ictus flagellorum uterque accipiat: et sic denuo iudex ille causam ipsam terminandi licentiam habeat. Illos tantumdem a legis huius iactura indemnes esse discernimus, quibus aut regalis iussio licentiam deliberationis induxit, aut quos iudex ille qui causam terminat, inter se pacificando absolverit.

VI. Flavius Cintasvintus Rex⁴.

Quod ab utraque causantium parte sit probatio requirenda.

Quotiens causa auditur, probatio quidem ab utraque parte, hoc est, tam a petente, quam ab eo qui petitur, debet inquiri, et quæ magis recipi debeat, iudicem discernere competenter oportet. Tamen si per probationem rei veritas investigari nequierit, tunc ille qui pulsatur, sacramentis se expiat, rem, vel si quid ab eo requiritur, neque habuisse, neque habere, nec aliquid de causa unde interrogatur se conscient esse, vel quidquam inde in veritate scire, nec id quod dicitur, et illi parti cui dicitur, commississe: et postquam ita⁵ iuraverit qui pulsatus est, quinque solidos ille qui pulsavit, ei cogatur exsolvare.

VII. Flavius Recesvintus Rex⁶.

De quantitate itineris quo alium quisque innocentem fatigare præsumpserit.

Removeri debet iniuria ab his, quorum probatur innocentia, et a molestiis improborum existere aliena. Proinde quum quisque alium ad Principis conspectum, vel ad discussionem quoniamlibet iudicium iniuste compulerit ad prosequendum negotium, et mox probata fuerit non iusta petentis esse contentio, si supra quinquaginta⁷ millium, vel infra quinquaginta millia quamlibet parum⁸ spatium compulsus iniuste extiterit convexatus, quinque solidos pro iniusta tantumdem

nuenter inter se citra principale iudicium ad convenientiam redeunt, ut pacificare præsumant.

⁴ Legion. añade: Antiqua.

⁵ Card. ipse.

⁶ Legion. añade: Antiqua.

⁷ Emilian. supra quadraginta.

⁸ Lind. parvum.

petitione a petitore percipiat. Si per LX. millia, idem iniustus petitor sex solidos reddat: ac sic deinceps crescente decem millium numero, singularum solidorum crescat et numerus; ut per centum millia indebitate fatigato X. solidi a petitore dentur iniusto, sicut ex hoc per L. millia solidos quinque, et per centum millia crescentibus solidis X., usque adeo⁹ perveniat summa compositionis¹⁰, usquequo pervenierit et ductus itineris.

VIII. Flavius Cintasvintus Rex¹¹.

Si quilibet ex alterius iudicis potestate in alterius iudicis territorio habeat causam.

Si quisquam ingenuorum, atque servorum extra territorium in quo comanet, in alterius territorio iudicis causationem habuerit; iudex ad cuius ordinationem idem petitor pertinet, epistolam manu sua subscriptam, atque sigillatam eidem iudici dirigat, in qua præmoneat, ut negotium querelantis audire et ordinare non differat: et si ad unam conventionem ipse rationem eius implere distulerit, tunc ille iudex, de cuius territorio est ille qui petit, de rebus iudicis illius ad quem direxit epistolam, in quibuscumque locis reperire potuerit, tantum usurpet, quantum res illa esse dinoscitur, de qua petitor querelam intulerit, quod eidem petitori possidendum nihilominus dabit. Quam rem ita possideat qui accepterit, ut, conservatis aliis rebus, de solis frugibus usum et expensas obtineat¹². Quum vero ille iudex qui ad epistolam alterius iudicis negotium querelantis audire noluit, iustitiam ex eodem negotio querelanti priori fecerit, ea quæ ille iudex qui commonuit de rebus eius abstulerat¹³, ipse alteri iudici sine retardatione restituat. De frugibus¹⁴ vero rationabiliter expensis, ille qui expendit, nihil¹⁵ reddat. Quod si postea iustissime discussio negotio, inveniatur iudex ille per iniustum petitoris querelam rem indebitate amississe¹⁶, tunc iniustus petitor rem quam accepit, illi iudici, cuius fuit, ex integro reddat, et aliud tantum de suo ei coactus exsolvat. Quod si iudex ille, qui dilationem facit, rerum suarum possibilitatem in vicino¹⁷ non habeat, unde alter iudex, qui commonuit, petitori repensem¹⁸, tunc de territorio eiusdem iudicis differentis cuiuscumque rem¹⁹

¹ Toledo. got. usque ad ea.

² Lind. compositions per quinquaginta millia, usquequo.

³ Card. Rcs. Legion. añade: Antiqua.

⁴ Emilian. Legion. y Lind. signata.

⁵ Legion. accipiat.

⁶ Legion. y Card. abstulerit.

⁷ Card. fructibus.

⁸ Vigil. Emilian. y Lind. nihilominus. Legion. nihilum.

⁹ Card. admississe.

¹⁰ Emilian. y Card. in vicinio.

¹¹ Legion. se præsentet.

¹² Todos los códices góticos dicen: cuiuscumque rem. Lind. rei.

¹³ Legion. quam repetenti.

tantum auferat, quantum²⁰ petenti consignet, aut certe obsignatam petitori faciat cessionem, in qua pignoris quantitatem adnotet, per quam petitor presumendi sibi habeat potestatem. Dum vero ille, qui pignoratus²¹ extiterit, Regi, iudici vel comiti pro tali fuerit pignore²² querelatus, eadem pignoris dama, quæ idem suggesterens pertulit, in quadruplum ei de suo iudex ipse dilationis coactus restituat²³. Quod si de rebus debitorum petitor pignus abstulerit, ad superiorem satisfactionem iudex teneri non poterit. Certe si idem iudex admonitus absque dilatione causam audierit petitoris, in qua eum perveniat habere nullatenus veritatem, iudicium per quod eius iustitia²⁴ patuit, evidentibus scriptis²⁵ emittat²⁶, de cuius textu exemplar fideliter translatum, suaque manu subscriptum, atque signatum iudici, a quo admonitus fuerat, dirigere non moretur. Et si post hoc æquitatis iudicium patuerit præsumptio pignorantis, ingenuus siquidem ea quæ causa pignoris abstulit²⁷, duplam, id est, amissam rem cum simili re satisfactione restituat. Servus autem, qui talia commississe detegitur, centum ictus accipiat flagellorum, atque turpiter decalvatus in integrum mox reformet rem, quam causa pignoris occupavit. Illi vero qui ad pignorandum convernerint, si servi sint, et sua sponte concurrerint, centenis et ipsis verberentur flagellis. Si vero ingenui, aliud tantum domino restituant, quantum ei abstulisse probantur, sequestrata illius compositione, qui pignus indebita fecisse convincitur.

IX.²⁸ De his qui in causis alienis patrocinarie præsumpserint.

Quicumque habens causam ad maiorem personam se propterea contulerit, ut in iudicio per illius patrocinium adversarium suum possit opprimere²⁹, ipsam causam de qua agitur, etsi iusta fuerit, quasi victus perdat³⁰: iudex autem mox ut viderit quæcumque potentem in causa cuiuslibet patrocinari³¹, liceat ei de iudicio eum³² abiicere. Quod si potens contempserit iudicem, et proterve resistens, de iudicio egredi, vel locum dare iudicanti hollerit, potestatem habeat iudex ab ipso potente duas auri libras, unam sibi, alteram parti eius, cui potens ipse adversarius extitit, profuturas exigere, et hunc cum iniuria violenta a iudicio propulsare. Reliqui vero ingenui servii, qui admoniti a iudice de iudicio abscedere non consenserint; singuli publice ex-

¹⁴ Legion. y Lind. pignoratus.

¹⁵ Legion. y Lind. pignore . . . pigneris . . . pignerantis . . . pignerandum.

¹⁶ Legion. exsolvat.

¹⁷ Toledo. got. Emilian. Legion. y Lind. iniustitia.

¹⁸ Lind. scripturis.

¹⁹ Legion. amittat.

²⁰ Card. abstulit rem.

²¹ Toledo. got. Antiqua. Legion. Antiqua, noviter emenda.

²² Card. Flav. Glor. Chds. Rex.

²³ Toledo. got. y Card. oprieme iudex.

²⁴ Lind. patrocinari, de iudicio.

²⁵ Legion. de iudicio contumeliosum eum abiicere.

tendantur, et quinquagenis flagellorum ictibus verberentur.

X. Flavius Cintasvintus Rex¹.

Vt petenti servo alieno respondere ingenuus non recuset.

Superflue excusantem lex ideo corripit, ut omnis præsumptio coerceri facillime possit. Nonnulli enim ingenui servi alienos lèdere² prompti sunt, et ad servi petitionem iudicio adesse contemnunt, asserentes se utique cum eo causam dicere non debere, a quo eis componi non poterit, si victores extiterint. Sed ne per hanc dilationem dum etiam servi dominus supra quinquaginta millia³ absens est, aut utilitate domini sui fiat impedimentum, aut ipse servus indebita perferat fortasse periculum; id consultissime decernendum elegimus, ut nulli penitus audiencia denegetur, sed cuiuscumque servus cum quolibet se adseruerit, seu suum sive domini sui, vel dominae habere negotium, statim ille contra quem habet, præstus esse ad iudicium compellatur, aut petenti pro-

culdubio responsurus, aut compositionis summam legaliter impleturus, si a servo fuerit iustissime superatus: ita ut si servus, quod proponit, convincere non potuerit, ingenuus idem conscientiam suam expiet sacramentis, se nihil horum, unde appellatur, scire vel habere, neque fuisse vel fieri præcepisse. Et post tale sacramentum servus pro iniusta petitione, sicut et ingenuus, componere non moretur. Ne tamen pro eadem compositione ultra resultet, dominus eius tantum, ut si minor est actio, quam decem solidi possunt valere, servus compositionis medietatem, hoc est, duos⁴ semis solidos cogatur exsolvere. Quod si infra L. millia servi dominum esse constiterit, non aliter servus ingenuum petere poterit, nisi forte per se dominus eius in iudicium adesse non possit, et ad proponendum a servo negotium epistolam manu sua subscriptam per eumdem servum iudici destinaverit⁵. Quod si servus domini sui proponens negotium, aut fraude, aut negligientia domini sui vitiaverit, aut perdidere causam, liceat domino eius eandem vitiatam causam, aut per se, aut per legitimum mandatarium suum resolvere, et iustissimis iterum votibus partis sue negotium reparare.

III. TITVLVS DE MANDATORIBVS ET MANDATIS.

- I. *Quod Principum et Episcoporum negotia non per eos, sed per subditos sint agenda.*
- II. *Vt iudex a litigatore perquirat, utrum propria, an aliena sit causa prolata.*
- III. *Vt qui per se causam non dicit, scriptis assertorem informet.*
- IV. *Vt in personis nobilibus questio per mandatum nullatenus agitur, et qualiter humilior ingenuus, sive servus per mandatum questioni subdatur.*
- V. *Vt si dilationem in causa patiatur, qui mandatum facit, liceat ei immutare mandatum.*

I. Flavius Recesvintus⁷.

Quod Principum et Episcoporum negotia non per eos, sed per subditos sint agenda.

Maiorum⁸ culminum⁹ excellentia quanto negotiis rerum dare iudicium decet, tanto nego-

¹ *Toled. got. sin autor ni nota. Legion. añade: Antiqua.*
² *Lind. ludere.*
³ *Lind. millaria, y así despues.*
⁴ *Toled. got. duos et semis solidos.*
⁵ *Legion. presentaverit.*
⁶ *Lind. liceat vero ei, ut propria exequatur negotia,*

tiorum molestiis sese implicare non debet. Si ergo Principem vel Episcopum cum aliquibus constiterit¹⁰ habere negotium, ipsi pro suis personis eligant, quibus negotia sua dicenda committant; quia tantis culminibus videri poterit contumelia inrogari, si contra eos vilior persona in contradictione cause videatur adsistere. Cæterum, et si Rex voluerit de re qualibet propositionem adsumere, quis erit qui ei audeat nullatenus resul-

y así en la ley.
⁷ *Toled. got. sin autor ni nota. Legion. añade: Antiqua.*
⁸ *Toled. got. sin autor ni nota. Legion. añade: Antiqua.*
⁹ *Legion. magnorum culminum potestas, aut pontificum excellentia.*
¹⁰ *Legion. contigerit.*

tare? Itaque ne magnitudo culminis huius¹¹ evacuet veritatem, non per se, sed per subditos agat negotium actionis.

- II. *Vt iudex a litigatore perquirat, utrum propria, an aliena sit causa prolata.*

Iudex primum a litigatore perquirat, utrum propriam causam dicat, an alienam fortasse suscepit. Interrogetur etiam cuius mandatum habeat, et postquam causam iudicaverit iudex, comprehendat in iudicio, quem aut ex cuius mandato audierit negotium prosequentem, ac præterea mandati exemplar accipiat illius assertoris apud se cum iudicati exemplaribus reservandum. Liceat tamen illi qui pulsatus est, mandatum a petitore coram iudice petere, ut quam ob causam fuerit iudicio præsentatus, vel quid tenor mandati contineat, indubitanter possit agnoscere.

- III. *Vt qui per se causam non dicit, scriptis assertorem informet.*

Si quis per se causam dicere non potuerit, aut forte noluerit, assertorem per scripturam suæ manus, vel testium signis, aut subscriptionibus corroboram dare debebit. Ita ut si idem assertor aliquod conludium fecerit qualiter ab adversario suo possit in iudicio superari, aliud tantum¹² de facultate sua mandatori restituat, quantum de rebus eius perdidit aut evertit, aut etiam quæ ipse mandator obtinere, vel adquirere debuit exsolvat. Servo tamen non licebit per mandatum causas quorumlibet suspicere, nisi tantum Domini vel Dominae suæ, Ecclesiarum quoque, vel pauperum, sive etiam negotiorum fiscalium de mandato¹³. Quod si vero per tepiditatem, aut fraudulentiam iudicium, sive falsorum testimonium aliquid ex voce mea inutilitatum fuerit, tunc robore vocis meæ ad futurum mihi reservetur, facto mandato.

IV. Flavius Cintasvintus Rex⁶.

Vt in personis nobilibus questio per mandatum nullatenus agitur, et qualiter humilior ingenuus, sive servus per mandatum questioni subdatur.

Quæstiōnem in personis nobilibus⁷ nullatenus

per mandatum patimur agitari. Ingenuum vero, et pauperem personam, atque in criminē iam ante repartam non aliter ex⁸ mandato subdendam quæstiōni permittimus, quam ut mandator de eadem persona, non servo, sed ingenuo per mandatum manu sua, vel trium testium adnotatiōne firmatum specialiter committat agendum. Et si fortasse innocentem fecerit tormentis affligi, sciāt se idem mandator censura illius legis noxiū retineri, quæ⁹ continetur in libro sexto, titulo primo, capitulo¹⁰ secundo, ubi præcipit pro quibus et qualibus rebus ingenuorum personæ subdendæ sunt quæstiōni. Reliquas autem criminales causas ita per mandatum liceat committendas¹¹, ut, sicut prædictum est, contra personam ingenui¹² ingenuo assertori quæstiōnis actio committatur. Servum vero per mandatum subdere quæstiōni, tam ingenuo, quam servo iure conceditur; hac videlicet constitutione servata, ut si tormenta vel damna innocentibus fuerint inrogata, ad omnem satisfactionem mandator iudicis compellatur instantia. Nec dimittendus est tamen is, qui mandatum accepit, donec aut mandator sit coram iudice præstus, aut satisfactionem adimpleat legum. Et tamen qui quæstiōnem ex mandato agitatetus est, ante se velut proprii iuris dominus per placiti vinculum a iudice se noverit obligandum.

- IV. *Vt si dilationem in causa patitur qui mandatum fecit, liceat ei immutare mandatum.*

Qui causam alicuius ex mandato suscepit, ut negotium peragatur insistat: quod si protrahit tempus, et causa, quam forsitan celerius poterat¹⁴ expediti¹⁵, occasionibus superfluis, aut fraudulentia dilatione suspenditur, mandator recurrit ad iudicem. Et qui mandatum accepit, si malitia alicuius aut cupiditatis, vel negligentiæ vitio, adversario præsente, vel iudice, susceptum negotium ultra decem dies absque præcepto iudicis dilatarerit, is qui mandaverat, aut per se proponere, aut alicui quem elegerit, suam liceat committere actionem.

- VI. *Antiqua¹⁶. Ne causam suscipiat femina per mandatum, licite vero propria exequatur.*

Femina per mandatum causam non suscipiat, sed suum proprium negotium in iudicio propo-

tas palabras por hallarse en los demás códices góticos.

¹⁰ En todos los códices, menos en el Emilianense, se lee, sin duda por error, era secunda, en vez de lege secunda. El Emilianense dice: capitulo segundo.

¹¹ Toled. got. committere committendas.

¹² Card. y Lind. ingenuam.

¹³ Card. Flavius Recesvindus. Legion. Antiqua.

¹⁴ Toled. got. Emilian. y Legion. potuerat.

¹⁵ Toled. got. expedire.

¹⁶ Card. Flavius Recesvindus. Antiqua. Toled. got. y Emilian. sin autor ni nota.